

Stockholm den 4 juni 2010

Till Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

KLYS synpunkter på SOU 20010:11 Spela samman – en ny modell för stöd till regional kulturverksamhet

Presentation

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – är en samarbetsorganisation för yrkesverksamma kulturskapare inom olika konstområden i hela landet. Vi företräder genom våra 18 medlemsorganisationer ca 30 000 kulturskapare inom ord-, ton-, bild-, scen- och filmområdet. De flesta av dessa yrkesgrupper kommer i hög grad att beröras av den aktuella kultursamverkansutredningens förslag.

Inledning

KLYS grundläggande inställning i kulturpolitiska frågor är att staten ska ha ett övergripande ansvar för kulturpolitiken i hela landet. Detta för att garantera att alla medborgare har tillgång till kultur och möjlighet att delta i kulturlivet oavsett var i landet man bor. Enligt KLYS bör stat, region och kommun även fortsättningsvis ha ett delat ansvar för genomförande av de kulturpolitiska målsättningarna. KLYS ser gärna att samspelet mellan stat, region/landsting och kommun utvecklas, men anser att det bör ske inom ramen för en nationell kulturpolitik där det statliga stödet också fortsättningsvis sker genom en direkt statlig medfinansiering.

KLYS har alltsedan kulturutredningen inledde sitt arbete och den s k kulturportföljen presenterades uttryckt farhågor inför de regionaliseringssträvanden av kulturpolitiken som utredningen och regeringen givit uttryck för. Förutom de uppenbara risker för ökade regionala skillnader när det gäller tillgång till kultur ute i landet, där svagare regioner kan komma att missgynnas, pekade KLYS i sitt remissyttrande över kulturutredningen på att de konstnärligt yrkesverksamma och deras organisationer kan komma att förlora insyn och inflytande när det gäller kulturens utveckling och fördelning av kulturpengar regionalt och kommunalt. Vi konstaterade också att det behövs en rejäl kompetenshöjning på kulturområdet ute i regionerna, vid ett förverkligande av en regionalisering av kulturpolitiken.

KLYS har träffat företrädare för den aktuella kultursamverkansutredningen vid ett tillfälle, där vi framförde våra synpunkter muntligen. Vi har också sammanfattat och utvecklat våra synpunkter i en särskild skrivelse till utredningen.

Sammanfattning

KLYS har – trots vår skeptiska hållning enligt ovan - att förhålla oss till det faktum att riksdagen i december fattade beslut om regionalisering av kulturpolitiken i enlighet med propositionen *Tid för kultur* (prop.2009:10) och att det nu föreligger ett förslag till modell för kultursamverkan mellan stat, region och kommun.

KLYS konstaterar att konstnärspolitikerna genom utredningens förslag kommer att bli en del av regionpolitiken, vilket den inte tidigare varit. KLYS har alltid förespråkat en nationell konstnärspolitik och anser det vara av yttersta vikt att den statliga nivån behåller sitt huvudansvar över konstnärspolitikerna på ett starkt och tydligt sätt. Den nationella nivån bör löpande hålla sig informerad om hur konstnärernas villkor påverkas genom kultursamverkansmodellen. Det är en svaghet i utredningen att den inte i sammanhanget diskuterar Konstnärsnämndens roll i regionaliseringsprocessen.

Eftersom de yrkesverksamma kulturskaparna kommer att påverkas av de kulturplaner som ska tas fram inom ramen för kultursamverkansprocesserna, är det självklart att dessa måste ges inflytande över utformningen av dem. Det är också av yttersta vikt att den i Sverige och i övriga Norden sedan länge etablerade och väl fungerande principen om armlängds avstånd i anslagsgivningen på kulturområdet tillämpas även regionalt.

Enligt utredaren Peter Almerud är kulturskaparnas inflytande i kultursamverkansprocessen en förutsättning för att regionaliseringen, enligt utredningens förslag, ska kunna bli framgångsrik. Almerud föreslår en modell för hur kulturskaparna ska komma in i samverkansprocessen på ett aktivt sätt. En lösning i enlighet med Almeruds förslag är enligt KLYS helt nödvändig för att kultursamverkansmodellen ska kunna fungera. Förslaget utvecklas nedan och bifogas i sin helhet detta yttrande.

Genomförandet av samverkansmodellen kommer att kosta mycket pengar, varför en övergripande synpunkt från KLYS är att det måste tillföras extra medel, både från statligt och regionalt håll, för att modellen ska fungera. Dessa medel får således inte tas från befintliga kulturbudgetar. Det är viktigt att det satsas ordentliga resurser på detta ”pilotprojekt inför storregionaliseringen”, om det ska vara möjligt att få ett effektivt genomförande.

KLYS anser att tidsplanen för införandet av samverkansmodellen är för snäv och förordar att man skjuter på ikraftträdandet ett år, åtminstone för de tre oprövade regionerna. En ordentlig utvärdering och analys av konsekvenserna av samverkansprocessen i de första regionerna bör dessutom göras innan man följer efter med ytterligare regioner.

4. Utgångspunkter för statens framtida stöd till regional kulturverksamhet

KLYS stödjer de utgångspunkter som utredaren anser bör ligga till grund för stödet till regional kulturverksamhet.

Det är positivt att utredaren lyfter fram principen om armlängds avstånd som grundläggande för samverkansmodellens genomförande. Principen har varit bärande inom den nationella kulturpolitiken i Sverige och i de andra nordiska länderna under många år. Den innebär att den politiska nivån beslutar om mål och riktlinjer och lägger fast ekonomiska ramar, men överlåter de konstnärliga bedömningarna eller andra kvalitativa bedömningar till ämnesexperter. Det är enligt KLYS helt nödvändigt att inom alla konstområden, även på regional och lokal, nivå upprätthålla denna princip i anslagsgivningen. Politiker ska besluta om storleken på anslagen för konstnärlig verksamhet, men inte ha inflytande över hur de fördelas. Här bör istället de konstnärligt yrkesverksamma och deras organisationer beredas plats och ges reella möjligheter att delta i och påverka utformningen av den konkreta kultur- och konstnärspolitiken ute i landet.

En svaghet i utredningen är att det inte sägs mycket om *hur* principen ska genomföras på regional och kommunal nivå.

Enligt KLYS behövs information till kommun- och regionpolitiker och andra på lokal och regional nivå om vad principen om armlängds avstånd innebär. Här kommer Statens Kulturråd att ha en viktig funktion, bl a genom att förorda principen i dialogerna med regionerna. Kulturrådet bör i sina riktlinjer för kulturplanerna efterfråga att man i kulturplanerna definierar hur man tolkar armlängdsprincipen och redovisar hur den tillämpas på den regionala och lokala nivån. För att dialogen med det professionella kulturlivet ska kunna fungera på den regionala nivån, bör arbets- och referensgrupper upprättas regionalt, företrädesvis enligt de principer som Kulturrådet tillämpar inom olika konstområden. I utredningen (på s. 64) hänvisas också till hur Kulturrådet tillämpar principen.

Även SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) bör lyfta och medvetandegöra principen om armlängds avståndsprincipen i förhållande till kommunerna och landstingen.

Ett varierat kulturutbud av hög kvalitet i hela landet

Att det ska finnas ett varierat kulturutbud av hög kvalitet i hela landet är och bör vara en självklar utgångspunkt för alla regioner. Det är också viktigt att det ges förutsättningar för smalare och mer experimentell konstnärlig verksamhet att utvecklas, särskilt inom de konstområden som har svag eller obefintlig institutionell struktur.

Den kulturella infrastrukturen

En livskraftig kulturell infrastruktur i hela landet är viktig att värna och att utveckla. Omfördelningar och nya åtaganden måste dock enligt KLYS uppfattning åtföljas av nya pengar.

Kulturskaparnas villkor

I utredningen uttrycks att statens stöd till regional kulturverksamhet bl a bör syfta till att ”ge kulturskapare i hela landet bättre möjligheter att arbeta och utveckla sitt konstnärskap”. KLYS välkomnar att utredaren uppmärksammat kulturskaparnas särskilda villkor och det faktum att kulturskaparna kommer att påverkas av den nya modellen. Samverkansprocessen innebär att konstnärspolitiken blir en del, inte bara av den statliga, utan också av den regionala kulturpolitiken. Ett ökat ansvarstagande från den regionala nivån måste därför åtföljas av att man på regional nivå börjar utveckla en kompletterande regional konstnärspolitik. Från KLYS är det dock viktigt att påpeka att huvudansvaret för konstnärspolitiken bör ligga kvar på statlig nivå.

Regeringen har nyligen pekat ut tre prioriterade områden för den nationella kulturpolitiken. Ett av dem är förbättrade villkor för kulturskapare. Därmed finns det tydliga utgångspunkter för vilka kulturpolitiska prioriteringar som ska vara vägledande från statens sida i dialogen med regionerna.

5. En ny modell för kultursamverkan

5.1.1 Kommunallagens tillämplighet

Enligt KLYS är det rimligt att kultursamverkan över läns- och kommungränserna underlättas. Vi tillstyrker därför utredningens förslag till undantag i den kommunalrättsliga lokaliseringsprincipen.

5.1.2 Regionala kulturplaner och beslut om medelstildelning

De regionala kulturplanerna ska enligt utredningen arbetas fram i samverkan med kommunerna och ”efter samråd med länets kulturliv och det civila samhället”.

På kulturområdet blir begreppet civilsamhället komplicerat, eftersom kulturskaparna också är en del av civilsamhället. Men så som begreppet kommit att användas av utredningen ingår de inte i civilsamhället, varför man tvingas använda formuleringar som ”civilsamhället och kulturlivet” eller ”civilsamhället och kulturskaparna”. Gråzonerna är många och en hel del grupper och individer representerar både kulturskaparna och det civila samhället.

I takt med att regionerna får en mer betydelsefull roll inom kulturpolitiken anser KLYS att regionerna runt om i landet måste utveckla en egen, regional konstnärspolitik. Kulturplanerna måste definiera den regionala konstnärspolitiken genom att sätta fokus på kulturskaparnas villkor i regionen och belysa vilka förutsättningar den kulturella infrastrukturen ger kulturskaparna att verka i sitt yrke.

En förutsättning för att konstnärspolitiken ska kunna bli en väl integrerad del av den regionala kulturpolitiken är att regionerna under arbetet med kulturplanerna har en nära dialog med kulturskaparna, där dessa kan dela med sig av sin kunskap om sina arbetsvillkor och sina konstnärliga ambitioner.

Det finns skäl att anta att de regionala kulturplanerna kommer att omfatta betydligt mer av kulturverksamheten i regionerna än den som är kopplad till det statliga bidraget Bidrag till regional kulturverksamhet. I t ex region Skåne finns ambitionen att den regionala kulturplanen ska omfatta hela den offentligt finansierade kulturverksamheten i Skåne oavsett finansieringskälla. Kultursamverkansutredningen öppnar också för att dialogen ska kunna omfatta även andra bidrag än Bidrag till regional kulturverksamhet. Det är inte heller osannolikt att ytterligare statsbidrag inom en snar framtid kan komma att ingå i bidraget till regional kulturverksamhet, t ex Skapande skola.

Kulturplanerna kan alltså komma att bli mycket viktiga instrument för utvecklingen av hela kulturverksamheten i regionerna. Detta är ytterligare ett argument för att kulturskaparna med sin kompetens bör ges en stark ställning för att kunna bidra i samverkansprocessen.

KLYS återkommer till frågan om *hur* kulturskaparna bör komma in i samverkansprocessen under kap 6.

De regionala kulturplanerna ska som huvudregel vara treåriga, med budgetavstämning varje år. Efter vad KLYS erfar vill dock flera regioner se det som en pågående process, som kan revideras och utvärderas varje år. Kulturskaparna bör ges möjlighet att delta även i utvärdering/uppföljning, för att ge en så kompetent bedömningsgrund som möjligt för Statens Kulturråd alternativt den nya analysmyndighet, som senare ska utvärdera/analysera processen.

5.1.3 Samverkan mellan statliga myndigheter

I utredningen föreslås Statens kulturråd få i uppdrag att inrätta ett samverkansråd bestående av representanter för de statliga myndigheter vilkas verksamhetsområden berörs av samverkansmodellen. KLYS tillstyrker detta förslag och anser att Kulturrådet bör vara den samordnande myndigheten för denna samverkan.

Men det är också viktigt att kulturskaparna finns med i dialogen även på den statliga nivån, dels inför Kulturrådets beslut om riktlinjerna för kulturplanerna, dels under Kulturrådets fortlöpande dialog med regionerna. Läs mer om *hur* detta bör ske under kap 6.

För kulturskaparna i allmänhet och för de små konstnärsgруппerna i synnerhet är det viktigt att det finns en kulturpolitisk struktur med hög kompetens när det gäller deras verksamhet och arbetsvillkor. Hittills har Statens kulturråd fyllt den rollen väl. Det finns idag ett nära samband mellan Kulturrådets möjlighet att upprätthålla kompetensen och dess roll som bidragsgivare. På vissa områden berörs Kulturrådets bidragsgivning inte av kultursamverkansutredningens förslag medan andra områden berörs i hög grad. Det är också viktigt att ta tillvara Konstnärsnämndens erfarenheter och kompetens när det gäller konstnärernas villkor i samverkansmodellen. För kulturskaparna är det av stor betydelse att Kulturrådet har möjlighet att upprätthålla sin nationella överblick och sin kompetens om kulturskaparnas verksamhet och arbetsvillkor och att kunskapsuppbyggnaden sker i ett mycket nära samspel mellan Statens kulturråd, Konstnärsnämnden, den i regeringens proposition *Tid för kultur* (prop. 2009/10:3) föreslagna analysmyndigheten och regionerna.

5.2.2 Överväganden kring de anslag och bidrag som förs över till det nya anslaget

Stöd till filmkulturella insatser

KLYS har inga invändningar mot att det statliga stödet till filmresurscentrumen ingår i det gemensamma regionala anslaget.

Bidrag till konsulentverksamhet inom områdena, dans, bildkonst och mångkultur

En viktig del av den kulturella infrastrukturen är de regionala konsulenter som finns inom bl a film-, dans-, litteratur-, konst- och teaterområdena. Dessa har en viktig roll för kunskapsuppbyggnaden inom sina respektive områden, men också som kontaktyta mellan kulturskaparna och miljöer som t ex skolor och bibliotek.

Man bör successivt omforma någon av de nuvarande konsulenttjänster som idag finns på regionbiblioteken till en litteraturkonsulenttjänst som har en naturlig plats i den gemensamma regionala organisationen. Konsulenten bör för arbetet med de regionala kulturplanerna ha ansvaret för hela litteraturområdet, såväl barn- som vuxenlitteratur inom alla genrer.

Det finns därför starka skäl att Kulturrådet i sina riktlinjer för kulturplanerna pekar på behovet av att förstärka och komplettera nätet av konsulenter.

Bidrag till teaterkonsulenter

KLYS har inga invändningar mot att bidragen till teaterkonsulenter förs över från Riksteatern till det nya regionala anslaget.

5.2.3 Bidrag till biblioteksverksamhet

Enligt utredaren bör KB få ansvar att besluta om fördelning av bidrag till biblioteksverksamhet inom ramen för det nya regionala anslaget. KLYS anser att ansvaret bör innebära att den överblick som blir grunden i KB:s nya roll visavi de kommunala biblioteken på det regionala planet bl a kan kopplas ihop med erfarenheterna och kunskaperna hos de regionala litteraturkonsulenterna. Detta kan stärka litteraturen i den regionala kulturplaneringen.

5.2.4 Stöd till tidsbegränsade insatser

Ca 40 miljoner inom ramen för det nya regionala anslaget att fördelas centralt till utvecklingsinsatser. Ansökningar som gäller teater-, dans-, musik bör enligt utredaren bedömas av Statens Kulturråd.

5.2.8 Bidrag till fria teater-, dans och musikgrupper

Det finns enligt KLYS starka skäl för att behålla en ordning som innebär att det statliga stödet till fria grupper inom teater, dans och musik hanteras på nationell nivå. Men det är samtidigt angeläget att dessa också blir uppmärksammade och delaktiga i det regionala arbetet med kulturplanerna. Detta förutsätter att företrädare för de fria grupperna ges reella möjligheter att delta i arbetet med de regionala kulturplanerna. Jfr Almeruds modell nedan där företrädare för det fria kulturlivet ska finnas med.

6. Modellens genomförande

6.1 Länsvisa kriterier för modellens införande

Allmänt kan sägas att det finns ett stort behov av att fördjupa och bredda kompetensen inom de regionala kulturförvaltningarna. Statens kulturråd har här en viktig roll att spela när det gäller att stödja kunskapsuppbyggnad regionalt.

Samverkan med civilsamhälle och kulturskapare

KLYS delar utredningen bedömning att det måste finnas goda relationer till kulturskaparna och andra som berörs av de olika kulturverksamheterna för att kultursamverkansmodellen ska kunna införas och fungera. Vi anser att det är helt nödvändigt att det professionella kulturlivet ges inflytande när de regionala kulturplanerna tas fram och menar att skrivningarna i utredningen kring kulturskaparnas roll i samverkansmodellen är för svaga (jfr t ex s. 112 som anger att ”ett minimikrav som bör ställas på de regionala kulturplanerna är att kulturskaparnas representanter ska ha fått möjlighet att lämna synpunkter på dem t ex genom ett remissförfarande”). En annan brist i utredningen är att det inte lämnas något förslag på *hur* kulturskaparnas inflytande ska regleras och praktiskt genomföras.

Utredaren Peter Almerud har på uppdrag av KLYS, med stöd av Statens kulturråd, SKL samt Konstnärsnämnden, tagit fram ett förslag till modell för hur det professionella kulturlivet - de yrkesverksamma kulturskaparna - på ett tillfredsställande sätt kan bidra i processen med att ta fram regionala kulturplaner. Enligt Almerud är kulturskaparinflytande i kultursamverkansprocesserna en förutsättning för att en regionalisering av kulturpolitiken ska kunna bli framgångsrik. KLYS är helt överens med Almerud om detta. Vi menar att en lösning för kulturskaparinflytande i enlighet med Almeruds förslag är helt nödvändig i kultursamverkansprocessen. Se Almeruds förslag i sin helhet som bilaga till detta yttrande.

Enligt Almeruds modell ska dialogen med det s k civila samhället och dialogen med kulturlivet ske genom separata strukturer, vilket KLYS också förespråkar. Eftersom samverkansprocessen kommer att genomföras på två nivåer måste också dialogen ske på de båda nivåerna.

Almeruds modell går i korthet ut på att det inrättas en referensgrupp på statlig nivå och en arbetsgrupp i varje region med representanter för kulturskaparna/det professionella kulturlivet. Grupperna ska ha den dubbla uppgiften att både tillföra kultursamverkansprocessen kunskap om kulturskaparnas verksamhet och villkor och att värdera riktlinjer och kulturplaner ur kulturskaparnas perspektiv. Grupperna bör sammanträda regelbundet och fortlöpande få den information som krävs för att de ska ha en reell insyn i processen.

I både den nationella gruppen och i de regionala grupperna ska balans mellan konstarnas råda, d v s representanter från bildens, ordets, scenen/filmens samt tonens områden bör finnas med i alla grupper.

Enligt Almerud finns det inga organisationer som är mer representativa än KLYS medlemsorganisationer inom de olika konstområdena. KLYS-organisationerna har representation i en rad olika professionella och kulturpolitiska sammanhang och har hög kompetens inom sina respektive områden. Därmed menar Almerud att KLYS kan anses ha legitimitet att i samråd med sina medlemsorganisationer utse och stödja representanterna för bildens, ordets, scenens/filmens och tonens områden.

När det gäller representanter i grupperna på den regionala nivån bör KLYS och medlemsorganisationerna i nära samråd med regionerna utse representanter för vart och ett av de olika konstområdena.

Almerud menar också att det är nödvändigt med en samordnande stödfunktion för de kulturskapare som utses till arbets- och referensgrupperna. De som sitter i grupperna behöver få stöd i form av utbildning, information, erfarenhetsutbyte och tillgång till olika nätverk. Till varje person/kulturskapare bör knytas ett belopp för detta stöd som kan ges till lämplig kulturskaparorganisation eller annat organ, som skulle kunna hantera uppgiften. Behov finns av åtminstone en person på deltid för denna funktion.

6.2 Län som bör ingå i den första förhandlingsomgången och 6.3 Tidplan för den första förhandlingsomgången

Kultursamverkansmodellen ska enligt utredningens förslag börja tillämpas redan från och med 2011. KLYS anser att tidsramen är alldeles för snäv. Fem regioner ska in i systemet redan nästa år och tre av dem är i princip oprövade. Två av de oprövade är dessutom otroligt små. En förutsättning för att modellen ska fungera på ett bra sätt är att regionerna är av en viss storlek. KLYS förespråkar därför att man skjuter upp ikraftträdandet av samverkansmodellen ett år – åtminstone för de tre oprövade - och inleder den först 2012. Statens kulturråd har också uttryckt att de snäva tidsramarna utgör ett problem och att de kan innebära en kvalitetsförlust i samverkansprocesserna. Det uppdrag som regeringen härom veckan gav Kulturrådet och som ska redovisas redan den 18 juni visar också på det pressade läget. Arbetsmetoden är i stort sett ny och kulturkompetensen i landet ser mycket olika ut. Det är mycket tveksamt om man redan till 2011 hinner höja kompetensen i tillräcklig utsträckning.

Även om t ex Skåne och Västra Götaland på många sätt har en väl uppbyggd infrastruktur på kulturområdet, kommer det även där att ta tid att få strukturer på plats för kulturskaparnas och det civila samhällets inflytande i samverkansprocessen.

En utvärdering av de fem första regionernas första period borde i vilket fall som helst göras innan man sätter igång processen i fler regioner. Detta skulle också ge Kulturrådet möjlighet att hinna få kvalitet i processen. Enligt SKL är entusiasmen stor ute i regionerna och de flesta vill komma med så snabbt som möjligt. Om det går för snabbt menar KLYS att det finns risk för att hela samverkansprocessen havererar. Om man istället skyndar långsamt och utvärderar

efter hand, finns större möjlighet att verkligen använda sig av denna entusiasm för att genomföra processen så effektivt och kraftfullt det bara går.

När det gäller Stockholmsregionen är situationen mycket speciell. Det bör därför nogt övervägas om och hur Stockholm ska fogas in i en framtida regionaliseringsmodell.

7. Uppföljning, utvärdering och analys

När det gäller utvärdering och analys vill KLYS framhålla vikten av att kulturskaparna och deras företrädare är med i uppföljning och analys av hur regionerna uppnått de olika kulturpolitiska målen, bl.a. kvalitetsmålet (det femte kulturpolitiska målet). Detta bör ske på nationell nivå och göras förslagsvis inom den nationella referensgruppen på Kulturrådet, som sedan bidrar till analys oavsett om denna görs inom Kulturrådet eller av en oberoende ny analysmyndighet.

För KLYS

Anna Söderbäck

Ordförande KLYS genom

Ulrica Källén

Förbundssekreterare/jurist KLYS

